

Tietokirjallisuus

Faktaa, mielipiteitä ja kertomuksia

Miten tunnistat luotettavan tietokirjan?

Mitä tietokirjallisuus välittää?

Tietokirja voi sekä jakaa tietoa että pyrkiä vaikuttamaan.

Tietoa välittävä

Nojaa faktoihin ja voi raportoida tutkimustietoa mahdollisimman puolueettomasti.

Vaikuttava

Perustuu kirjoittajan näkemykseen. Valittuja faktoja käytetään oman kannan perustelemiseen.

Usein molempia

Faktat, valinnat, tulkinat ja mielipiteet voivat esiintyä samassa teoksessa.

Lukijan tehtävä: erottaa väite, perustelu ja todiste toisistaan.

Fakta vai mielipide?

Hyvä tietokirja tekee eron näkyväksi.

TARKISTA NÄMÄ

Fakta

Voidaan tarkistaa luotettavista lähteistä.

Mielipide

Ilmaisee kirjoittajan näkemyksen tai arvion.

Lähdeviite

Näyttää, mistä tieto on peräisin.

Lähdeluettelo

Auttaa jäljittämään ja tarkistamaan tiedot.

Paikkansapitävyys on perusta

Tietokirjan uskottavuus riippuu siitä, kestävätkö sen väitteet tarkistamisen.

Varoitusmerkit

- Sepitetty tieto esitetään totena
- Väitteet ovat tutkimustiedon vastaisia
- Lähteet puuttuvat tai niitä valikoidaan
- Fakta ja kirjoittajan tulkinta sekoittuvat

Esimerkki oppikirjatekstistä: Lääkkeetön elämä herätti arvostelua, koska faktantarkastajat löysivät teoksesta kymmeniä virheitä.

Suosittuja aiheita ja erilaisia yleisöjä

Tietokirjallisuuden kirjo ulottuu oppikirjoista tarkasti rajattuihin tiedekirjoihin.

Oppikirjat

Yli puolet myydyistä tietokirjoista

Historia

Menneisyys, henkilöt ja ilmiöt

Elämänhallinta

Hyvinvointi ja oman elämän kehittäminen

Keittokirjat

Ohjeet, ruoka ja kulttuuri

Käsityöt

Tekniikat ja käytännön tekeminen

Tiedekirjat

Rajattu aihe, joskus vain muutaman sadan kappaleen painos

Myyntimäärä ≠ merkitys

Narratiivinen tietokirja kertoo faktoista tarinan keinoin

Kertomuksellisuus voi lisätä kiinnostavuutta ilman, että faktoista tingitään.

NARRATIIVINEN

Fakta-aihe tutkimustieto, historia tai muu todellinen ilmiö

Kertomuksen keinot henkilöt, jännite, tapahtumat ja etsivämäinen tutkimusmatka

Läpinäkyvyys lukijalle kerrotaan, mikä on faktaa ja mikä mahdollista dramatisointia

Tietokirjallisuuden lajeja

Laji kertoo teoksen tavoitteesta, esitystavasta ja kohderyhmästä.

Yleinen tietokirjallisuus tietokirjat, historia, luonto, elämäkerrat

Tiedekirjallisuus väitöskirjat, tutkimusraportit

Oppaat harrastukset, ruoka, matkailu

Hakuteokset sanakirjat, tietosanakirjat, kartastot

Oppimateriaalit oppikirjat ja harjoituskirjat

Mielipidekirjallisuus esseet, muistelmat ja pamfletit

Lasten ja nuorten tietokirjat nuorelle yleisölle suunnatut teokset

Erilaiset tietokirjat, erilaiset tavoitteet

Saman yläkäsitteen alla teokset voivat toimia hyvin eri tavoin.

Yleinen tietokirja

Käsittelee laajaa tai ajankohtaista teemaa ja voi myös ottaa kantaa.

Elämäkerta

Rakentaa ja tulkitsee henkilön elämää valittujen tapahtumien kautta.

Esseekokoelma

Pohdiskelee teemaa ja punnitsee näkökulmia tietojen välimaastossa.

Narratiivinen tietokirja

Yhdistää faktat, tekijän kokemukset ja kertomuksellisen etenemisen.

Opaskirja

Tarjoaa käytännön apua, ohjeita ja vinkkejä.

Yhteistä: lukijan on tunnistettava, mitä teos lupaa ja millä keinoin se lupauksensa täyttää.

Näin arvioit tietokirjan luotettavuutta

Luotettavuus syntyy avoimuudesta, tarkistettavuudesta ja perustelluista valinnoista.

1

Kuka on kirjoittaja ja millainen asiantuntemus kirjoittajalla on?

2

Mikä on teoksen tavoite: tiedottaa, opastaa, pohtia vai vaikuttaa?

3

Erottuvatko faktat, mielipiteet ja tulkinnat toisistaan?

4

Mihin lähteisiin väitteet perustuvat?

5

Voiko tiedot tarkistaa lähdeviitteiden ja lähdeluettelon avulla?

6

Tuodaanko epävarmuus, rajaukset ja eri näkökulmat näkyviin?

Luotettava vaikutelma ei vielä ole sama asia kuin luotettava tieto.